

Kincses barlangok mélyén

Jókedvűen táncol a ló. Nézem a ficáncoló jószágot s mondom is a gazdájának: — Jól van tartva, jól megy a sora!

— Eszi a fene, csak nálunk olcsóbb a bor, mint a víz — válaszolja — s ez az átkozott dög a sört nem szereti... Pedig az lenne még a legolcsóbb...

A karszt elnyeli a vizet. A föld alatt folynak itt a patakok s a sziklák nyarán a község egyetlen kútja is kiszáradt. Ilyenkor a jósvafői völgyből kell a vizet hozni. A lajtos fuvar azonban nagyon drága, drágább, mint egy vödör gyenge vinkó...

Csupa szokatlan, csupa érdekes szépség ez a táj. A felszíne kicsit zord. Annál csodálatosabb a hegyek mélye, ahol mesés barlangokban folynak a külvilágról megcsökött patakok. A karszt oldalában lakódó források kisebb folyóira való vizet ontanak magukból, s van olyan is, amelyből csak időnként zúdul elő morogva a magas sárgában felcsökö vize.

A természet rejtelmeit nem ismerő ember babonás félelemmel hallgatta évszázadokig a Jósvafő melletti Lófej-forrás naponként ismétlődő kitérését. Babonák és legendák tarkítják a képeket, s mindahhoz, amit a természet alkotott, az ember csodás történetek láncát kapcsolja.

Azt mesélik, hogy élt itt valaha régen valami „lófejű csuda”, egy vízivő sárkány. Minduntalan kibújt a barlangjából és a környező hegyek-völgyek minden forrását s minden patak vizét elitta az emberek elől.

Egyszer azután egy őszhajú, hófehér szakállú zarándok vándorolt ezen a vidéken. Szent ember volt, de azért ő sem bírta soká a szomjúságot, s mikor egy zokogó anya haladókló gyermekének a szomját sem oltathatta el, megátkozta Isten erejével a vízivő sárkányt. A zarándok átka fogott: reggelre megnőtt a pa-

AGGTELEK

tak, a forrás ontotta a vizet, s a vízivő sárkányt senki se látta többé. Azt beszélik, hogy rászakadt a hegy s elevenen magába zárta, hogy szomján kioldódjon, s a víz, amit kinyájában magából kifúj, rést ütött a hegy oldalán. Ezt a rést azóta nevezik Lófőnek, amelyből ma is csak időnként zubog elő az áldott víz, de akkor aztán zúg és morog, mint ha csak a mesebeli sárkány köpné magából hektószáma...

A Lófej-forrás nem minden nap jelenik meg, de titkát mégis megfektette az ember. Jakucs László, a külföldön is néves fiatal barlangkutató, már a tudomány nyelvén igazítja ki nekem a régi népregét.

— A forrás világvízviszonylatban ritka természeti jelenség. A görbeszivő elvével működik. Ürege, vízgújtója folyamatosan telítődik és csak időszakonként ürül ki. Száraz időben ritkábban, esetleg csak többnaponként, míg csapadékos időben gyakrabban, akár naponta többször is. A kitérés tompa morgással, majd bőfűgés-szerű kortyolással kezdődik, amit nyomban hihetetlenül bő vízműlés követ, amely mintegy másfél óra múlva fokozatosan elapad. Páratlan élmény a Lófő kitérése...

Házánk — és jogosan mondhatjuk — Európa egyik legszebb természetvédelmi területe a Cseréhat és az aggteleki fennsík vidéke. A nagyközönség tudta nélkül is szervesen kapcsolódik a magyar föld kulturális kincsei közé. Bár ezt a kultúrát a természet teremtette és az ember csak felfedezte, mégis kultúránk értéke itt a földalatti cseppkőbarlangok mesés világa, csakúgy, mint az ősi emberi kultúrától tanúsodó templom-várak, régi-régi kőházak és a barlangok iszapjából előkerült cserépedények és más emberalkotta használati tárgyak.

Az ötvenes évek elején kezdte el Jakucs László vezetésével a haladói szellemű geológusok egy kis csoportja felfedezni a táj kincseit. A már évszázadok óta ismert Baradla barlangrendszerével mellette Jakucs és lelkes kis csapata — gyakran életveszélyes körülmények között — 1952-ben behatolt a Béke-barlangba. Tudományos kutatómódszerek segítségével rövidesen rátaláltak a Vass Imre-, az Éger-szoki Szabadság- és a Lófej-források közelében levő Kosuth-barlangra. Ezzel egyidőben kezdődik az Aggtelektől délre eső területek nagyarányú ipari fejlesztése...

Az itt élő emberek felfedezték a „világot”. Egyre gyakrabban jelennek meg a kis falukban a munkásokat szállító autóbuszok. A rudabányai ércmű, az ormosi szénbányák, a perkapai gipsz — a kialakuló szocialista nagyüzemek kimozdítják évszázados elzárt kőszukból a hegyi palócokat, barkókat. A középkor szellemi sötétsége, a regék és babonák világa most kezd kivilágosodni. Kommunista agitátorok, meg baptista, adventista papok marxizmusról, szocializmusról vitáznak, és közben „jóvendüések” hangzanak el a kétezerben bekövetkező világévéről. Új, rejtélyes krisztusok járkálnak itt, és a babonától alig megszabaduló nép egy része még hiszi szavukat, az olvasáshoz, könyvhöz csak most hozzászokó hegyi emberek rácsodálkoznak a rájuk zúduló világra.

Egy öreg jósvafői magyar, aki a Lófej történetét mesélte nekem, hetven esztendő során egyszer sem ment be a Baradla-barlangba, amelynek pedig csodájára járnak mesésze földről. Az őrdőgtől fél, aki — a mese szerint — kiűzte a mennyországából, itt kezdett hozzá a pokol építéséhez. Néhány eleven szemű aggteleki iskolástól viszont arról hallok előadást, hogy *miért gyűzőt le a szputnyik a föld gravitációs erejét*. Kurittyán-

ba, Sajószentpéterre akarnak menni bányásziskolába, pedig az apjuk még szemet rak a savanyú vinkóba, amivel a lovát itatja, nehogy a „rontás” fogjon rajta. Színnben és Petriben a bányákban keresett pénzből épülnek az új kőházak, a földművesszövetkezők boltjában már könyv is van, igaz, hogy csak néhány — az abortuszról, a technikáról szól az is. Szépirodalmat, politikai művet csak rendelkezésre hozhatnak. Az újság az jár, igaz, rendszerint egy napos késéssel érkezik ide, de erről ők nem tehetnek.

Aggtelek vidéke ma még kissé kiesik az egységes kulturális áramlatból. Nemcsak azért, mert késve érkeznek a falvakba és a Tengerszem-

ke-barlangba. A ritka szép sztalagnitók, a leheletfinom cseppkővek különleges élményt adtak — egy életre maradó emléket a szépről. Kint negyven fok körüli hőségben izzott a karszt és kihevílt, náthásan ereszkedtem a barlangba. Attól féltem, hogy a túrának alapos megfázás lesz a vége, és a két és fél órási barlangi bolyongás során nemcsak, hogy nem fáztam meg a 10 C fokos földalatti levegőben, a kristálytisza barlangi patak vizében, de a magammal hozott náthám is elmúlt. Meggyógyított a Béke-barlang. Jakucs László ezzel kapcsolatban elmesélte (ezt *Aggtelek* című kitűnő könyvében is megírta): már 1952-ben, amikor először jutottak be a Béke-barlangba, gyakran egy

gyógyhatású barlangot Németországban is találtak. A Klutert-Höhle ott valóságos földalatti szanatórium, ahol asztmások, szármásköhögések tízezrei kapják vissza egészségüket.

A kutató tudós és a magyar táj kincseire büszke látogató közösen sóhajtanak itt; vajon a mi világsodánk, a Béke-barlang és a többi Aggtelek-vidéki barlang mikor jut el odáig, hogy benne kényelmes járást adó hidacsok, betonjárdák, korlátok és villanyvilágítású folyosók épüljenek? *Es mikor nyíthat meg végre* — hat esztendő után — a gyógyulni vágyó, tengeri és magaslati levegőre szoruló betegek és az ország természeti kultúráját megismerni kívánó turisták tízezrei előtt?

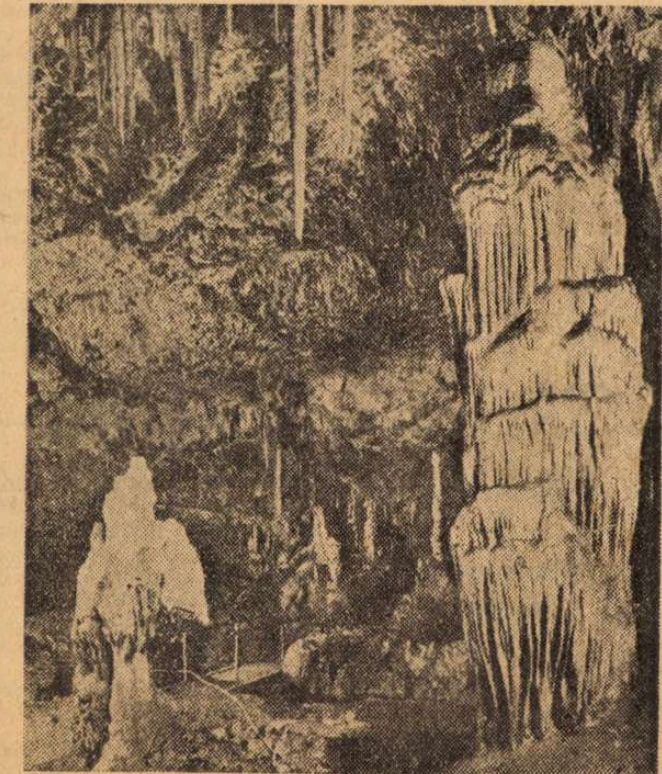
Milliókat gyümölcsözhetne itt az idegenforgalom, csak persze, valamit áldozni kellene rá. Csehszlovák szomszédainktól tanulhatnánk: Baradlával szomszédos barlangjuk lényegesen kisebb a mienknél, mégis beton autótut, hatalmas modern szállót építettek a színes prospektusaik eljutnak a világ minden részébe. Nem eredménytelenül: cseppkőbarlangjukat évente ezreivel látogatják a külföldi turisták.

Milliókat érdemelne Aggtelek — s a tudónak mindössze 10 ezer forintba lenne szüksége, hogy egy lépéssel előrébb jusson a kutatásban — a rejtett mélységekben talán az eddigieknél is káprázatosabb cseppkőbe kövült „csodák” fogadnák.

Mi az, ami mindenekelőtt kellene? Tizenöt kilométernyi aszfalt út (amin Budapesttől Aggtelekig simán járhatnak az autók); egy korszerű szálló, meg néhány kilométernyi járda a föld alatt...

...De jó volna segíteni a kitűnő fiatal tudósra, ha lenne egymillió forint. Nem is egyszerre, csak úgy apránként, évről évre. Talán lesz. Ha nem a terület jelenlegi gazdájának, az IBUSZ-nak és a Természetvédelmi Tanácsnak, akkor másnak... Talán. S ha lesz, mi és a világ egy Aggtelekkel leszünk gazdagabbak.

SZAMOS RUDOLF

szállóba a budapesti lapok, hanem azért, mert a feltárt természeti kultúrákkal még mindig mostohán bánunk.

Jakucs László a debreceni egyetem diákjainak egy csoportjával magával vitt a Bé-

teljes napig mellig érő 10 C fokú hideg vízben dolgoztak, s bár tagjaik nemegyszer az érzéketlenségig elgémberedtek, egyetlen esetben sem fázott meg közülük senki se. A Béke-barlanghoz hasonló

Számbavéve ifjúkorom első irodalmi emlékeit, azt a szinte áttekinthetetlen irodalmi bozótot, amelynek ingoványos, köddel, párával telített öserdejében égerő eucaliptusok, óriásira nőtt páfrányok, folyódarok és mélybenyúló, derékvastagságú gyökerek szomszédságában kekes-zöldes lánkkal lobogó fatörzsek korhadtak, szinte példázva az örökös változás, a szüntelen formálódás megbonthatatlan törvényeit, emlékezni kell azokra az élettől, erőtlől és a valóság forról lehetétől érintett rügyekre, bimbókra és hajtásokra is, amelyek életem e múltbavész irodalmi korszakának figyelmét már első pillanatban magukra vonták és miután magukra vonták, egy életen át mind a mai napig engesztelhetetlenül lekötötték. Röviden és magyarul: kevergetve azt az irodalmi moslékot, melynek fogyszótja lévén a század második évtizedében, tehát a háború első éveiben, tizenégy-tizenöt éves koromban, még ma is számban érzem a fanyar ízt, gyomromban pedig a megüledett és megemésztetlen táplálék okozta élmélygés keserű emlékeit. A hosszúra nőtt kamasz oktatlan kíváncsiságával, a tájékozódás lehetősége nélkül, magam szédült tudatlanságban, válogatás nélkül habzóltam a *Hét*, az *Új Idők*, a *Nyugat* közleményeit, meghozza ugyanazzal a mohósággal és körültekintés nélkül, mint Guthi Soma bohózatait és kiténő Heltaink által fordított és magyar szívre alkalmazott francia cochereriákat, Adyt, Babitsot, Tóth Árpádot, Móriczot, Krúdyt éppoly falánksággal, mint Szomaházyt, vagy hogy még rémszerűbbet mondjak: Rocambolet és a véget nem érő Fantomast. Hogy ebből a szörnyűségből idővel valami mégis kialakult, azt a kedvező szerencse támogatásán kívül még annak is tulajdoníthatom, hogy 1920-ban, a válság éveiben hagytam csaport-paport, frókát és irodalmat és mint akit megszállt, ha nem is a

REMENYIK ZSIGMOND:

KAKUK MARCI ÍRÓJA

Szentlélek, de Nietzsche szellemé, az irodalmi vadont megcserélve, Dél-Amerika vadonjai felé vettem utamat, hogy ott — ha lehet és ha hozzásegít a sors — emberré is váljak, s utbavetve majd egy évtizedre az irodalmi lókötesnek nemcsak gyakorlatát, de még emlékeit is.

Mégsem mondhatom, hogy üres kézzel mentem volna és üres lélekkel kilódtam volna végig ezeket a keserves — de ma sem mondhatok mást —, mégis szerelme, feledhetetlen dél-amerikai éveket. Ha töredékekben, ha csak foszlányokban és lerakódott hamu formájában is, ha még lecsúszva is a tudat aljára, de végigkísérték bizonyos verssorok, bizonyos nevek és művek árnyékai, olykor-olykor hivatlanul felbukkantva a feledés mélyéről, meghozták legkeservesebb napjaimban, amikor néha már úgy éreztem, hogy talán-talán oktalanság is volt e fajta vad próbátétel — meghozták az életrevalóság Nietzsche-i elképzelése és a Darwin-i létért való küzdelem álcaja alatt megkísérelni. Így kísérték el és tartottak életben bizony nem egyszer érdektelen nagyvárosokban, kikötőkben, erdőségekben, szigeteken és hegyromokon egyes felbukkanó, erődtadó verssorok, egyes irodalmi példaképek és figurák, szinte erőttel adva embertelen vállalkozásokhoz; így egy-egy Ady, Babits, Kosztolányi, Juhász Gyula sor, így Petőfi, Vörösmarty, Berzsenyi és Arany, így Móriczról a *Falklya* és a *Szegény emberek*, távolabbi tájakról így *Raszkolnyikov*, *Bovaryné*, a *Háború és béke*, *Karenin Aina* és a *Pártitűz angyalok* hozzám hasonlóan szenvedő és élszánt hősai — és csodálatosképpen elvegyülve e nagynevű hősai táborban, egy akkor még irodalmi munkás-

ságának kezdetén álló fiatal író műve: a *Viszontlátásra, drága!* egy bajszos, ingujjra vetkőzött, rövidre nyírt, sűrűhajú, pokoli nyakkendőben díszelő fiatalembertől (mint ahogy az *Erdekes Ujság* Dekameronjának III. kötetében volt megbámulható), a számomra akkor még nevében is furcsa és elgondolkodtató Tersánszky J. Jenőtől.

Mert visszaemlékezve a múltba, ahogy magam elé idézem ezt a rövidnadrágos, az irodalom bolondgombáitól szédült, néha már-már szinte a szó legszorosabb értelmében támoogó ifjút, aki voltam a háború kavargó szédületében és habzsolva az irodalom első nadragulyáit, be kell vallanom, Tersánszkyval való első találkozásom (irodalmi, olvasói találkozásra gondolok) magának az író nevének szokatlanságán felül a szóbanforgó közlekedési ugyancsak szokatlanságának volt köszönhető. *Viszontlátásra, drága!*... Már magában a címben is mennyi gyengédség és egyben mennyi férfiaság, lemondás és szomorú fájdalom bújt meg, tele igézzel és ígérettel egy kamaszkorba lépő sülűd irodalmár számára, aki én voltam azokban a dögveszes, fene időkben, amikor csonttá fagyott hullák borították fél Európát és én magam is nem kisebb személyiséggel bírókban irodalomban és való életben egyaránt: az őrdőggel. Hát még amikor olvastam szűkreszárt nyilatkozatát, egy afféle Curriculum Vitae-t, úgy éreztem, hogy rokonlélek-re találom benne ízeiben. Ha nem is múltamat (hisz az még nem volt sehol), de mintha csak előjövendő jövőmet olvastam volna ki sebtiben odavetett mondataiból, a magam sorsát, a magam jövőjét, a magam életét! Így hangzott ez

a néhány sor és nehogy végleg elkallódjék, ide is nyomtatom:

„Nagybányán születtem 1888. szeptember 12-én, tehát elmúltam huszonöt éves. Ugyancsak Nagybányán érettségiztem 1906. évben. Festőnek készültem, de különböző okok miatt nem követhettem hajlamomat. Voltam jegyző-gyakornok, majd a joggal próbáltam Eperjesen is, Pesten is, minden siker nélkül. Magam sem tudtam, mibe kezdjek. Másfél hétig a közműveseknél is dolgoztam. Azt hiszem az írás volt, mely eltérített attól, amit végleges elzárásnak neveznek. Közben a sok ivás, éjjelezés, s egyéb nagy testi és szellemi kimerülésektől súlyos idegnyavalyát szereztem; aludni nem tudtam, s egy levelet megfogalmazni, s így tovább. Nemrégiben lábaltam ki belőle. Most itt élek anyámmal ketten, csepp szőlőnkben, olyan békében, hogy sokszor úgy tetszik, tulajdon nagyapám vagyok. El nem hallgathatom azonban, hogy még beteglelkű, henye svihák voltam, bensőm teli volt nagy dolgok szeretetével, mióta életerős, józan, rendes, s jókedélyű vagyok, semmi becsvágyam.”

Mindezt 1913 karácsony másodnapján írta Nagyabányán, én pedig néhány évvel rá, tizenhat-tizenhét éves koromban olvastam, tehát ugyebár érthető, hogy ezt a kedves, tisztességes, őszinte és nagyvívó hóbortos szörnyű kisugárzásaitól mentes fiatalembert, aki csak tizenkét évvel volt idősebb nálam, azonnal szívembe zártam csodálattal és tőjonti lelkesedéssel.

Számomra máig is legemlékeztetőbb kötetem ez a szívszorogató, édesbűs *Viszontlátásra, drága!* — nyilván,

mert előmlik benne az ifjúság minden hite, bizalma, kételkedése, reménye és szomorúsága, nyilván, mert ebben számol le először, legelőször az élet csálóka ábrándjaival, ebben nő először, legelőször férfivá, sőt mi több, emberré. Természetesen válogathatnék még szinte könyvtárat megtöltő műveinek sorában — ha bírnám egészséggel és ha ebben az ünnepi csöndületben szükség lenne rá, mint ahogy nyilván nem lesz rá szükség, hisz minden művének akad majd jósvádájú mérlegelője, ha nem bámulója és csodálója — végigirkoltozhatnám e lapokat Kakuk Marci dicsőségével, felidézhetném avatatlan so-raimmal a Nyúl-paprikás, a Céda és a szűz, a Havasi selyemfű és a Margaréta dal tündéri világának varázását, az egész két-három tucatnyi sorozatot, melyeknek döntő sokasága elavulhatatlan remekei elbeszélő művekben egyébként eléggé csorbafofas irodalmunknak. De nem művekre emlékezem most, hanem magára az íróra, aki nyurga, síhederre szabott alakjával ott áll nemcsak a művek mögött, de függetlenül a művektől, maga is egy saját maga tollalára méltó regényfigura, meghozza afféle középkori ragyogó csúfolódó és tréfás, valahonnan a távoli Lombardiából, vagy a még távolabbi Provan-ceból, bővérű papok és gyanakvó polgárok megcsúfolására.

Meg kell mondanom még: ezt a vidám, kackiás, gombaspikájú frót csak egyszer láttam elkomorodni, a búbanát, a kedvetlenség és a tanácsatlanság révedező tekintetével egyébként mindig vidám szemében, pontosan húsz évvel ezelőtt, a tornyosuló gonosz-ság iszapos hullámvérének idején. A Belvárosban talál-

koztunk, a Váci utca amá részén, ahol Cserépfalvi-könyvkiadó tartotta abban az időben híres táborát. Én éppen Amerikába készültem, másodszor már nem egész húsz esztendő alatt. Amikor ezt közöltem vele, néhány szóval felidézve előtte a szertelen latin-Amerikát és azzal együtt a szertelen, nyilvánvalóan neki is tetsző, vad, fékezhetetlen ifjúságot, kijelentette, hogy ő is hamarosan indul, neki a világnak, abból a förtelmes, fürgeteges pokolból, melynek a szélet már mindannyian érezhettük életől, irodalomtól egyaránt cserzett bőrünkön. „Hová mész?” — kérdeztem tőle. „Nem tudom, de innen menni kell. És mindenki megy is, aki nem egészen bolond.” Majd egy pillanatra rá, ahogy megkérdeztem megint: „És mit csinálsz? Miből élsz, miből tartod fel magad?” (Mert abban az időben még efféle kérdések is foglalkoztattak bennünket, magyar frókat, már minthogy miből élünk, miből tartjuk egyben testünket, lelkünket.) Rövid szünetet tartott, elgondolkodott. „Fütyülésből meg flótázásból!” — mondotta, majd még hozzátette magyarázatkeppen, szinte a gyengébbek kedvéért: „Velem nagy baj nem történhetik. Ha vége az irodalomnak, még mindig marad a furulya. Fogom magam és végigfurulyázom ezt a keserves világot.”

Hála Istennek, nem váltotta be fenyegetését, a furulya és a toll harcából az utóbbi került ki diadalmasan, győztesen. Meghozta nemcsak a barátok, tisztelők számára győztesen, de az irodalom, a mi kedves, életünk és létünkkel jelentő magyar irodalmunk számára is hasznosan, amely ha hébe-habba flótázásból, fütyülésből, furulyázásból, negédes danászásból is áll, de végeredményben mégis művekből, meghozza Tersánszky-féle nagy frók és mesterek műveiből építi egy egész nép számára csodálatos, szinte eget-földet betöltő épületét.